

Doğalgaz arz fazlası: Sorun mu fırsat mı?

Doğalgaz arz fazlası: Sorun mu fırsat mı?

İstanbul'da 11 Ekim 2016 günkü The Bosphorus Energy Club toplantısında güncel küresel ve enerji sorunlarını, yatırım fırsatlarını, jeopolitik riskleri, çözüm seçeneklerini tartışacağız dünyanın dört bir tarafından işdünyası ve hükümetlerin önde gelen liderleri ile birlikte. Doğal gazın geleceği de tabii ki ana temalardan birisi.

Değişimler

Dünya'da hem doğal gaz arzı ve kaynak ülkeleri çoğalıyor hem de talep beklendiği hızda artmıyor. Teknolojik sürat beklenmedik oyun değiştirici kararları zorunlu kılıyor. Güvenlik riskleri, çevre ve iklim baskısı artıyor. Fiyatlar düşüyor, yatırımlar yavaşlıyor. Doğal gaz altyapısı gerektiğinden daha fazla inşa edildiği için kapasitenin önemli bir bölümü atıl vaziyette, özellikle Avrupa'da.

Dahası, yenilenebilir enerjinin yükselişi nedeniyle doğal gaz ile çalışan bazı elektrik santrali rüzgâr ya da güneşe dönüyor. Kömür ve nükleer de hem maliyet avantajı hem de enerji çeşitliliği mülhazalarıyla hep eşikte bekliyor. Bu durum karşısında, gaz ile ilgili eski hesapların gözden geçirilmesi, yeni stratejiler geliştirilmesi gereği doğuyor.

Arz bolluğu

Öyle ki, doğal gaz arz sıkıntısı yeni koşulların dayatması nedeniyle arz bolluğu sorununa dönüşebilir çok geçmeden. Özellikle Türkiye gibi doğal gaz rezervi ve üretimi sınırlı, dolayısıyla gaz ithalatına, hem de bir avuç satıcıya, bağımlılığı yüksek bir ülke için arz da olabilir fırsat da.

1986'da Soyuzgazexport ile yapılan 25 yıllık gaz alım anlaşması sayesinde doğalgaz ile tanıştık ve bugün EPIAS'ta fiziksel teslimatlı uzun dönem kontratlarının ticaretinin yapılmasına olanak verecek günleri konuşur hale geldik.

Geçtiğimiz 30 yıl içerisinde hem doğalgazın yaygın kullanımı, hem kaynak çeşitlendirilmesi, hem fiyat mekanizmalarının test edilmesi hem de yetersiz de olsa piyasa liberalizasyonu konularında önemli adımlar attık. Hâlihazırda doğalgazın uluslararası ilişkilerdeki rolü ve uluslararası hukuk ile ilişkisi sebebiyle elektrik piyasası ile kıyaslandığında liberalleşmede geri kaldı.

Özellikle fiyatta Gazprom hala fiyat belirleyici konumunda. Avrupa'daki ikinci büyük Gazprom müşterisi olan BOTAŞ dahi "take-or-pay" hükümlerini değiştiremedi. Böylece, doğal gaz piyasası ve tüketimi BOTAŞ'ın yükümlülüklerine göre şekillendi.

Aslında yeni LNG tesislerinden ya da Irak'ın Kürt bölgesi, Doğu Akdeniz ve diğer yeni kaynak ülkelerinden girecek ilave doğal gaz salt Moskova ile pazarlıklarda Türk müzakerecilerin elini güçlendirmesiyle bile kendi maliyetini çıkartabilir.

Gazprom, Avrupa'ya sattığı gazda hub fiyatlarına endeksli bir formül oluşturuyor. Türkiye'de ise petrole endeksli fiyat formüllü hala geçerli ve ad hoc çözümlerle yetiniliyor. Bunun yegâne sebebi Avrupa piyasasından izole olmamız.

Tahminler

Tüketim eskisi gibi artmıyor. Doğalgazdan elektrik üretimindeki talep düşüşü, doğalgaz dağıtımının özelleşmesi ile hanelere ulaşımda doğal sınırlara yaklaşılması bu yakıtın tüketimindeki ivmeyi daha da azaltabilir.

2016 için yıllık tüketim tahmini 49,5 bcm. En büyük ithalatçı şapkasıyla BOTAŞ, 2020'de 59 bcm, 2023'de 63,6 bcm, 2030'da ise 68 bcm tüketim projeksiyonunu hedefliyor.

Her ne kadar serbest piyasa koşulları ve yenilenebilir teşvikleri karşısında doğal gaz santrallerinin dezavantajları gözükse de sistem güvenliği açısından bakıldığında doğal gaz santrallerinin önemi devam edecektir.

Arz fazlası, ülkeye gelen gaz miktarının çok olması anlamına gelmiyor. Altyapının, kontrat yapısının, piyasanın ve benzeri etkenlerin bu gelen gazı doğru şekilde değerlendirmemize imkân sağlamaması, bu yüzden de gelen gazın parasını gazı kullanamamıza rağmen "take-or-pay" kapsamında ödememiz asıl sorun. Pazarlık gücünüz varsa arz ve talep güvenliği kozlarını, siyasi denklemleri kullanıp kontrattaki bütün maddeler masaya yatırılabilir.

**Doğalgaz arz fazlası:
Sorun mu fırsat mı?**

Depolamanın önemi

2015-2019 stratejik planında doğal gaz depolama kapasitesinin, yıllık tüketimin yüzde 10'u seviyelerine gelmesi gerektiği vurgulanıyor. Bu seviyeye ulassak dahi depolama sorununun çözüldüğü anlamına gelmeyecek. Depo maksimum geri üretim kapasitesinin de iletim sistemini dengede tutacak seviyede olması gerekiyor.

Bu nedenle Türkiye içerisindeki depoların, türev ülkelerin aksine sistemi çalışır halde tutmak için kullanılması önemli.

Bu durumun depolama tesislerinin arz fazlasının depolanmasında yetersiz olduğu anlama geleceği göz önünde bulundurulsa, arz fazlası sorununa kısa vadede bir çözüm zor görünüyor.

Atılacak adımlar

LNG'nin doğalgaza çevrilmesi için kurulan tesisler ile eş bir şekilde LNG'ye dönüştürülme tesislerinin kurulması, yüzer LNG platformları inşası, AB ülkeleri ile – hayata geçirilmesi epey zor olsa da - kurulacak çift taraflı bir entegrasyon, depolama tesislerine yatırım ve Fiziki Teslimat Garantili Spot ve türev ürünlerin ticaretinin EPIAS bünyesinde kurgulanması gibi kararlar, uzun vadede kriz yaşanmaması, için, kısa ve orta vadede gecikmeksizin atılması gereken adımlardan bazıları.

Türkiye'nin kapasite artışından bile öncelikli bir diğer ihtiyacı ise, BOTAŞ fiyatlarının bir formüle bağlanması, politik etkilerden kurtarılmasıdır. BOTAŞ tarifeleri ister istemez piyasa fiyatlarını etkiliyor. Bu kadar önemli bir göstergenin de hiçbir şekilde tahmin edilememesi yeni yatırım kararı almayı imkansız hale getiriyor.

BOTAŞ'ın elindeki kontratların hızlandırılarak özelleştirilmesi, bu arada yeni yatırımlar ile doğal gaz şebekesinin güçlendirilmesi de diğer bir adım.

Unutmayalım, asıl hedef, doğal gazı bu kadar kritik bir araç (kimi zaman bir silah) olmaktan çıkarıp, normal ticareti yapılan bir emtiaya dönüştürmek. Petrol piyasası örneği önümüzde duruyor. Dünyadaki petrol hacminin yüzde 70'i tankerlerle taşınıyor, sadece yüzde 30'u boru hatlarına bağlı. Dolayısıyla, petrol üreten hiçbir ülke kendi başına petrol fiyatını belirleyemiyor.

Gaz fiyatları da önünde sonunda küresel fiyatlanmaya doğru gittiğinden ve 2020 yılı ülkemizde birçok konuda yeni enerji kararları için önemli bir eşik olarak önümüzde durduğundan bizim de şimdiden, alternatif yakıtlardaki ve uluslararası enerji piyasalarındaki gelişmeleri de dikkate alarak, ulusal gaz stratejisini yeniden gözden geçirmemiz gerekiyor.

Bu yazıya katkı sağlayan BEC Enerjide Genç Liderler ekibine teşekkür ediyoruz.

İstanbul, 12 Eylül 2016